CVETAJEVA ÖNKÉNTES HALÁLA

Marina Cvetajeva (1892-1941) a 20. századi orosz költészet – Ahmatova mellett – legnagyobb nőalakja. Értelmiségi családból származik – apja a Puskin Múzeum igazgatója, anyja zongoraművésznő volt. Korai indulását – első versei 16 éves korában jelentek meg – a családi háttér magyarázza. Tehetségére hamar felfigyeltek, egymás után jelentek meg kötetei; s lelkes kiadója – Szergej Efron – lett a férje is. Polgári jólét, sikeres irodalmi pálya – ez várt volna rá, ha nem szól közbe a háború és a forradalmak. Férjét fehértisztként messze sodorta a polgárháború, s a magára maradt költőnő kislányával csak 1922-ben tudta követni az emigrációba. Berlinben, majd Prága mellett telepedtek le, a cseh állam szerény apanázsából éltek, elég nyomorúságosan, s ehhez az is hozzájárult, hogy Cvetajeva nagyon nehezen tudta ellátni szerény háztartását – költőnek született, nem háziasszonynak. 1925-ben Párizsba került az újszülött Georgijjal négy főre szaporodott család. Cvetajeva sokat dolgozott az itt töltött 13 év alatt, de mindvégig honvágy gyötörte, s bár férjét sohasem hagyta el, fokozatosan romló kapcsolatukból új és új – többnyire a „levelezés szintjén” megfeneklő s a kiválasztott férfiak ijedt visszavonulásával végződő – szerelmekbe menekült. Marina ugyanis élete végéig kamaszlány maradt – csillapíthatatlan, inkább szeretet-, mint szerelem-éhsége megalázó helyzetekbe sodorta; tartózkodást, a női szerephez hozzátartozó rafinériát nem ismert, túláradó érzelmeivel előbb-utóbb azokat a férfiakat is elriasztotta, akik a nőt is észrevették benne. Viszont ennek a nőietlen nőiségnek köszönhetők az orosz költészet legszebb szerelmes versei, mint az *Ophelia – a királynő védelmére*, a *Menekülés*, a *Magdolna* és egy gyönyörű ciklus, a *Versek az árvának* hét költeménye, melyek egy jelentéktelen költőhöz, egy rajongásra, egyáltalán, figyelemre méltatlan bohémhez szólnak, aki Cvetajevának a kisujjával sem ért fel. (A férfi mentségére írható, hogy nem szerelmet, hanem lelki támaszt keresett a költőnőben, akivel személyesen nem is találkozott, s a válaszul rázúduló érzéslavina inkább menekülésre, mint viszonzásra késztette – valljuk be, természetes férfireakció volt ez!)
     Az emigrációs lét nyomora és a Nyugaton egyre hatásosabban működő szovjet propaganda (gondoljunk Rolland vagy André Gide szovjetunióbeli útjára, Aragon és Éluard kommunista párttagságára) indíthatták el Marina férjét és lányát, Ariadnát a „visszaúton”. Efron belépett a „Szövetség a Szovjetunióba való hazatérésért” elnevezésű szervezetbe, amely – ma már közismert – a GPU fedőszerve volt. 1937-ben belekeveredett egy disszidens

szovjet diplomata elleni merényletbe, ezért titokban és sürgősen távoznia kellett. Ariadna, akit a tiszta hit és lelkesedés vezetett haza, Moszkvában várta már. Marina párizsi léte ezután szinte lehetetlenné vált – sajtótámadások pergőtüzében élt, minden publikálási lehetőségtől megfosztották. Hosszú időre el is hallgatott, csak Csehszlovákia német megszállása váltott ki belőle ciklusnyi verset – rajongó szeretettel írt arról az országról, amely őt befogadta annak idején. Marina Cvetajeva fiával, Murral (így becézték otthon Georgijt) 1939. június 12-én elhagyta Franciaországot, s ezzel megkezdődött utolsó két évének az önkéntes halálba vezető kálváriája.

     Az újraegyesített család egy Moszkva környéki nyaralófaluba, Bolsevóba költözött. De nem sokáig örülhettek egymásnak. Augusztusban letartóztatták Ariadnát, októberben Szergej Efront – a lányától és férjétől megfosztott Cvetajeva egyedül maradt Murral. Újra a nyomorúság – alig fizető fordítási munkák, a megígért saját kötet visszavonása, és közben a rettegés: mi van az övéivel, mikor jönnek el érte is? A régi barátok támogatása és néhány fiatal költő tisztelő szeretete tartotta még életben. (Ekkor ismerkedett meg Arszenyij Tarkovszkijjal, akinek rendező fiát, Andrejt nálunk is jól ismerik, de kevesen tudják, milyen jelentős költő volt az apja, akinek legszebb versei Marina Cvetajeva emlékét idézik…)

     Kitört a háború, és Cvetajevát más moszkvai írókkal együtt a Káma vidékére evakuálták. De ő nem kapta meg a szovjet íróknak járó kedvezményeket – nemcsak „burzsoá” szellemű költő volt, de ráadásul a „nép ellenségének” felesége. (Sose tudta meg, hogy férjét még az ő életében kivégezték, lánya évekkel később került elő a táborokból.) Végül már mosogatónak jelentkezett az Irodalmi Alap étkezdéjébe. (Az étkezde csak a halála után nyílt meg – ma sem tudjuk, felvették volna-e legalább oda?) Nehéz helyzetükért fia is őt hibáztatta – két hónapig bírta még. 1941. augusztus 31-én fia és házigazdái „kommunista vasárnapra”, terménybegyűjtésre mentek. Marina ezt az alkalmat használta fel arra, hogy véget vessen szenvedéseinek. Megírta fiának szóló búcsúlevelét, és felakasztotta magát. Sírjának pontos helyét nem sikerült kideríteni. (Murr két év múlva elesett a fronton.)

     Húsz évvel később kezdték újra kiadogatni – a XX. kongresszus utáni „új hullám” nemzedékére nagy hatást gyakorolt, bár verseinek többsége egészen napjainkig kéziratban terjedt. Nálunk 1971-ben állított össze egy vékony kötetet Rab Zsuzsa. Jövőre – Cvetajeva születésének 100. évfordulójára – tervez egy teljesebb válogatást az Európa Kiadó.

            &n
bsp
            &n
bsp   **Szél, te szél**

            &n
bsp
          Szél, te szél, aki kisöpröd és
            &n
bsp
          elsöpröd a nyomokat!
            &n
bsp
          Te vörös madárként röpdösés,
            &n
bsp
          átütsz kőhomlokokat.

            &n
bsp
          Hosszúlábú eb, ki zabmező
            &n
bsp
          dűlőútjain szalad.
            &n
bsp
          – *Szél, te szél, eszed elveszítő*
            &n
bsp
          csipkés rokolyák

miatt!

          Véled mi a gaztetteidért

taszít – de nékem

lépteid alá

s messzi eltűnt

          az Öröklétbe…

          ölelni, simítani már fejemet),